

LUX

‘Een vlinder speelt tussen het gras,
dwaalt ver door het veld,/
danst achter de balustrade,
tussen het bloemenfiligraan’ – *Ho Nansorhon*

Zomerse Lux, zonder de
vaste columnisten maar met:

10 Lunch met ideeënman
Erik Kessels

12 Georgisch tafelen
met de **Thuis**kok

14 Duits **vulkaantoerisme**

50 buitendingen
die je gedaan moet hebben voor je twaalfde*

* met dank aan 1.000 lezers

Terug naar de buitenlol

Wat zijn de buitendingen die je voor je twaalfde gedaan moet hebben? Bijna duizend lezers reageerden op onze oproep. Een Top 50 voor de binnenzitgeneratie.

tekst en samenvatting Frans van der Helm foto's lezers NRC Weekend

Een paar weken geleden deden we een oproep: stuur uw top vijf met buitendingen die je voor je twaalfde gedaan moet hebben. We kregen vele e-mails en handgeschreven brieven met in totaal tegen de 1.000 lijstjes. De jongste inzending was 6 jaar, de oudste 93. Met één uitzondering was u enthousiast en deelde u de zorg over wegzinkend erfgoed: het spelen met de omgeving.

Velen van u hebben een toegift gegeven, in de bescheiden hoop dat het ook zes buitendingen mochten zijn. Enkelen stuurden gewoon twee- of driemaal in, zonder een eerder lijstje in te trekken. Sommigen waren rechtstreeks er en gaven meteen een top vijftig. Of een top honderd, handgeschreven. Daaruit werden er dan vijf geplukt voor de telling. Alle inzendingen zijn geteld en gerangschikt. De lijst treft u hiernaast aan. Het ging ons niet om puur sociale buitenspelletjes, hoe mooi het ren-en-stilstaspelletje Annemaria Koekeek en het voor jongens ondoorgroendelijke 'elastieken' ook waren. Die horen in een ander lijstje thuis. En we hadden een voorkeur voor dingen die de meeste volwassenen niet óók doen.

U schreef ook prachtige inleidingen en overdenkingen. Het belang van buitendingen blijkt vooral bij terugblik groot. Maakt u zich geen zorgen, het werd gelezen en gewaardeerd.

We stuitten vaak op de nostalgische zinsnede „zo mooi, maar niet reëel om dat nu nog te noemen voor onze kinderen”. Daar hebben wij ons niets van aan getrokken. Spelen in een hooiberg en kijken naar open en bloot afgevoerde dierkadavers telden gewoon mee. Ook het veel genoemde „tegenwoordig verboden” was geen beletsel.

Favoriete sleutelbegrippen bleken al snel: een geheim, en anders toch wel een eigen wereld, zonder grote mensen, op het randje van illegaal en van het gezonde verstand. Inzenders zien graag terug op volle, altijd boeiende dagen, maar noemen vaak genoeg ook: je een beetje vervelen. Want rondhangen en jezelf vervelen – en dus niet op je mobielte turen of dvd's kijken – leidden vaak tot mooie initiatieven.

De variatie aan onderwerpen was buitengewoon groot. U meldde vaak dat een top 100 of top 250 pas zoden aan de dijk zou zetten, maar dat was de afspraak niet. Bij het lezen van alle reacties ging er een liedje door mijn

hoofd zingen. Een nostalgisch deuntje met spontaan gewijzigde tekst. In plaats van 'Hilversum 3 ...' hoorde ik: 'A-D-H-D bestond nog niet'. Soms met elkaar afwisselende vervolgzinnen: 'We stookten vuurtjes in het riet' of 'Lekker buiten rennen als het giet'.

De zorg over de toekomstige natuurherinneringen van de huidige jeugd was onder lezers massief. En nee, dan ging het niet om de gebruikelijke onvrede van oudere generaties, die van alle tijden is. Er was meer aan de hand. Ook jongere lezers toonden zich bezorgd over het weggezonken erfgoed, dat tegelijkertijd verdween met een prettig onverzettelijke mentaliteit en het vermogen om overal mogelijkheden te zien.

Deinzenders bekommerden zich niet al te zeer over ethische beginselen, en daar gaan we graag in mee. Op de weg worden ontelbare insecten dood gereden – maar je zou niet even een paar vlinders mogen vangen en in een potje bekijken? Kom. Of neem het veel genoemde onderdeel 'kikkervisjes vangen'. Verdwijnenderustige ruimte is voor Nederlandse dieren een probleem, niet een nieuwsgierig kind. Dat nieuwsgierige kind wil er later misschien wel voor zorgen dat er toch nog wat ruimte blijft. Trouwens: als je het drill uit een tochtal opdrogend plasje, is er voor je jonge geweten al helemaal niets aan de hand.

Gepamper

En dan de veiligheid van ons eigen broed. O, wat heeft u met zijn allen genoeg van het gepamper, de bezorgdheid, de helmpjes, de kniebeschermers en het permanente toezicht. Van de rubberen tegels, die geen fundament bieden voor een echte jeugd. En nee, het was niet zoals gebruikelijk vooral de oudere generatie die zich druk maakte. Jongere juffen en meesters – pardon, leerkrachten – kunnen het niet meer aanzien. Niets mogen kinderen nog, weinig willen en durven ze meer – terwijl ze ondertussen op paradoxale wijze, ik citeer twee lezers, „zonder grenzen zijn opgevoed” en „als prinsjes en prinsesjes de hele dag achter hun computer zitten te stinken”.

Verplicht spelen ze soms buiten, maar verantwoord en op de daartoe aangewezen plekken. En overal is de 'rubberentegelgeneratie' akelig bang voor. Een bij. Een goedmoedige hommel. Een toevallig zwermuisje kan zelfs een schoolklas tot grote, niet gespeelde histerie brengen.

Dat moet anders. Als deze lijst helpt, des te beter. Maar velen van u signaleerden dat terugkeer naar vrij buiten zijn niet makkelijk wordt, met alleen al De Aansprakelijkheidsmanie. Als er vandaag de dag al buiten een kind beschadigd raakt, moet er altijd een schuldige instantie zijn: een nalatig bouwbedrijf of een onverantwoord boomeigenaar. En anders wacht de ouders wel verkettering.

Die ouders hadden het vroeger makkelijker: ze hoefden nergens vanaf te weten. En kinderen hadden het fijner.

Terug naar de lol, en de blijkbaar nog steeds diep gevoelde jeugdevaringen. Opvallend was een niet eerder vastgelegd Nederlands klimaatfenomeen: vroeger scheen de zon altijd, en als het regende, goot het goed.

Kester (12) in 1964.

En zo'n hoosbui maakt diep gelukkig, weten we nu. Dat de winters beter waren wisten we al wel, maar niet dat de dagen zoveel langer duurden. En er sprak nog iets bijna onbegrijpelijk uit de inzendingen. Als we u moeten geloven, gingen kinderen na school vroeger lekker rond-zwerven. Niemand hoefde te weten waar je was, als je maar op tijd thuis was voor het eten was het allang best. En daarna dan weer tot de schemering naar buiten.

De analyse is nu aan u, u stelde de lijst tenslotte zelf samen. Maar misschien mag ik u wijzen op een paar onverwacht scorende onderdelen. Zoals het kalfje dat verrassend pijnloos en intiem aan handen sabbelt. Of het met veel eerbied en op originele wijze begraven van dode vogeltjes.

Eén door u genoemd punt stemt werkelijk nostalgisch. Met de buitenwereld spelen was ook met de mensenwereld spelen. Relatief vaak noemde u het in allerlei varianten: boeren, boswachters en burens ontlopen. Zelf heb ik herinneringen aan boeren die een jongensdag spectaculairder maakten door te dreigen met een zwaaiende stok. Of die je vastpakten en je op de bagagedrager van de statige herenboerenfiets zetten om je „naar de politie” te brengen. Trots was je hoe je dan toch aan zijn greep ontsnapte, dat scheelde maar een haartje. Achteraf weet je: die man wou helemaal niet dat hele stuk gaan fietsen, hij speelde goedmoedig met jou.

Zo zijn er meer jeugdropvoeders- en vermakers geweest, blijkt. De boswachter die woest naschreeuwde: „Ik heb een geweer, als je het maar weet”, zou tegenwoordig op een filmpje komen en ontslagen worden. De oude man van de boomgaard die zogenaamd woest was om het verlies van anderhalve appel of vier kersen – „Ik stuur m'n hond Boris op je af, die vreet kinderen” –, zou nu voor het gerecht worden gesleept. Voor die mensen is numinder ruimte, lijkt het. De maatschappij is te beducht voor echte vijandigheid en geweld om de lol van dreigen nog te kennen.

Maar goed, veel op de lijst kan vandaag de dag nog wel. Door het verlangen van kinderen naar een Eigen Wereld – hoe wonderlijk universeel soms ook – bijt deze lijst zich per definitie in de eigen staart. Actief stimuleren en, erger nog, meedoen, werken meestal averechts. „Juni 1980 werd ik 12”, schrijft Marian Spijk uit Raalte. „De buitendingen die mij van voor die tijd zijn bijgebleven zijn vooral de spannende, verboden en geheimzinnige dingen. (...) Niet de lieflijke 'wat is de natuur toch mooi'-dingen waar jullie vermoedelijk naar op zoek zijn. Mijn zoon wordt in oktober 12. Ik zal hem mijn top 5 niet aanraden. Er is natuurlijk niks spannends of magisch aan iets dat je moeder bedacht heeft.”

Een lijst uit de krant is natuurlijk nog erger. Ook officiële speelbossen, speelboerderijen en kant-en-klare boomhutten uit de bouwmarkt werken averechts.

Het beste advies is dus: laat uw kinderen zich vervelen. En schop ze naar buiten. Dan komt er vanzelf wat. En die top 50? Dat is een mooi geheugensteuntje met dingen die er tot voor kort gewoon bij hoorden. Een monumentje voor een snel weggezonken vroeger.

Floris en Jonas (beiden 13) in Montenegro.

1. Slootjespringen

Of vollediger: slootjespringen en nat naar huis zompen. Of alleen een natte poot halen. Verwante begrippen: met de hakken over de sloot, nat gaan, een nat pak halen, zeikes gaan, vissies zijn wezen kijken, klets- en kletsnat worden. Het hogere doel: polderen, ofwel lekker door de weilanden zwerven. **Variant 1:** met een polsstok, die dan precies halverwege stokstijf vast blijft zitten in de blauwe klei. **Variant 2:** Vlotje piepen. Lange aanloop nemen en op een grote drijvende plank, een balk of een vlotje richting overkant glijden.

2. Geheime hut bouwen

Zonder toezicht van ouders of wie dan ook. In het bos of de bosjes, het riet of het fluitekruid. Liefst dankzij gebruik van een eigen, vlijmscherp geslepen zakmes. **Variant 1:** de boomhut. Met takelsysteem voor overlevingswaarde en slingerende touwladder. Hoge school: een boomhut boven het water. **Variant 2:** de onderaardse hut. Uitgraven. En dan een dak van gevlochten takken en graspollen. Onvindbaar voor volwassenen. Sterke lijstverbinding met nr. 3. Voor het snelle werk is er de hut in en van het fluitekruid, of het riet, mais of graan. Geheime gang en plaatsje platstampen, dak er zo opgelegd. **Speciale veiligheidsstip:** niet zeuren over gevaar, mensen.

5. Buiten slapen

Onder een sterrenhemel slapen. Of gewoon op je rug naar (vallende) sterren liggen kijken, en minstens het steelpannetje leren onderscheiden. In de natuur, maar op veranda of balkon is ook goed.

3. Fikkie stoken

Het mooist: niet met uit de keukenla meegepikte lucifers, maar met een vergrootglas. Of vuurstenen. Vervolg: er naar gaan ruiken, en daar door thuis door de mand vallen. Of: je modderkleren erbij drogen, en dan helemaal in het vuur wil branden, en wat niet. En van het land gejatte aardappels poffen. **Gouden combinatie:** fikkie stoken én stokbrood maken. Een stok schillen, daaromheen deeg rollen, dat roosteren, warm opeten met verbrande stukken en al. Er niet van opkijken als het resultaat zowel verkoold als ongaar is. Boter en suiker in het gat maakt veel goed.

4. Boompje klimmen

Een dag uit zicht op een dikke tak zitten voor het eenzame-heersersgevoel. Vogels kijken mag ook. Beuken zijn overigens het best. Maar een 150 jaar oude, dicht vertakte hoge taxus is ook fijn, en sparren hebben iets aparts. **Variant:** een dunner boom op een minder hoge dag, en je mee laten zwiepen. Goede lijstcombinatie met nummer 9: vruchten plukken en eten. Maar daar moet de boom zich voor lenen. Ook sterke lijstverbinding met nummer 24: pijl en boog maken. **Belangrijk onderdeel:** uit de boom vallen en merken dat de grond meer meegeeft dan je dacht.

6. Kleddernat worden

In een zomerse stortbui liggen, lopen of fietsen, en de druppels van je neus likken. Of buitenspielen met je blote voeten op 't warme asfalt, met een afgebroken boomtak als paraplu. **Variant:** in de meiregen blootshoofds lopen en hopen dat je dan harder groeit. Goede combinatie met in plassen stampen. En dan liefst zolang dat je kaplaarzen minstens halfvol lopen. **Bonus:** bij echt on- en noodweer bij vreemde mensen in huis schuilen. Ook fijn: droog blijven, maar luisteren naar de regen op het tentdak.

7. Het ijs op

Na twee nachten vorst al het ijs op de slootjes uitproberen. Met een beetje geluk zakt je vriendje er tot aan zijn middel door. Zelf met één voet door het ijs zakken – een zeikerd dan wel kletsfoot halen. Maar ook: sterren slaan in het ijs, schotsjes springen, krakkie lopen (het ijs in een sloot stuktrappen en zorgen dat het water niet in je schoen loopt), met een aanloop ijsje piepen en brouwen (al verder richting overkant glijden voordat je erdoor zakt), rennen over het dunne ijs (je adem inhoudend om je zelf lichter te maken, iedere snelle stap een gat achter je), over kruierend ijs lopen aan de dijk, en natuurlijk zoempie trappen. Daarna: hele dagen op het ijs zijn, tot de zon onder gaat. Schaatsen op de sloot en de boeren slootjes, of een echte natuurtocht – en luisteren hoe het ijs geluid maakt (*tjoeink-tjoeink*). **Wat ook kan:** over het ijs naar de geheimzinnige plek aan de overkant lopen, die je in de zomer al zag.

Kleinkind Giulia gaat vogels kijken.

Sytze viert zijn zesde verjaardag in natuurspeeltuin het Woeste Westen.

Viola (9) in 1984 met haar tamme kauwtje Koot.

Johanne (8) in een Brusselse boom.

8. Naar kikkervisjes kijken

Een klomp kikkerdril zoeken of kikkervisjes vangen en uit laten komen en op laten groeien in een doorzichtige bak. Kijken hoe ze kikkertje worden, tot en met de pootjes. Wel bealge waterplanten en ander voedsel erbij, ze leven niet van de lucht, en een eilandje voor de vroegste voorlopers. En ondertussen een mooie plek verzinnen om ze uit te zetten. (Niet tussen de eenden.)

9. Vruchten plukken

Bramen vers van de struik, je vingers rood zien worden van de schrammen en het sap, en ongeveer net zo veel in je verzamelblikje stoppen als in je mond. Frambozen en wilde aardbeien mag ook. Of bosbessen, en daar dan blauwe handen en lippen van krijgen. En dan iemand zoenen.

Aanbevolen vervolg: er zelf jam van maken.

10. Voor een dier zorgen

Zoals een konijn voeren met de beste klaver, of het blij paard van de burens naar de wei brengen, een koeiestaart kammen. Ook geestelijke zorg telt: eitjes rapen uit het hok en de kippen een beetje verlegen bedanken en troosten, of waken bij een zieke hond. Zieglie wilde dieren helpen kan ook. Een halfdood vogeltje vinden en bedenken wat je ermee doet moet. Of jonge vogeltjes grootbrengen, zoals verlaten eendjes waarmee het dan toch nog helemaal goed komt. Padden en slakken helpen oversteeken telt ook. Niet als een vis reddet uit ondiep water. Of lieveheersbeestjes uit de branding redden. **Bonus:** zien hoe de kauw die je weer liet verwilderen, zich als een stipje uit een verre groep losmaakt, op je afvliegt – en op je fietsstuur landt.

7 × buitencategorie

1. Het laatste, zwakke kuikentje voorzichtig uit het dertiende ei peuteren, omdat het anders bezwijkt onder zijn inspanningen, terwijl de kloek je uit onbegrip voor je reddingsdaad probeert te pikken, en dan het zwakke donsbolletje zien uitgroeien tot een stoere kriehaan. (Ingezonden door Karel van den Berg)

2. Stiekem op de rug van een pony klimmen en een rondje door de wei proberen te rijden, zonder zadel of teugels natuurlijk, en zelf de naam van de pony verzinnen. (Mireille de Leeuw in 't Veld)

3. Kwaad van huis weglopen om misschien wel nooit meer terug te komen, naar de rand van de stad fietsen en in het groene buitengebied bedenken dat de wereld toch wel groot is, en dan terug naar je eigen fijne kamertje. (diverse inzenders)

4. Met je beste vriendin stukjes nagel en haar in een kistje doen en begraven in de bosjes, zodat je voor altijd verbonden zal zijn. (Marian Spijk)

5. Mits ze zijn overleden en gecremeerd, en met toestemming van Natuurmonumenten: je opa en oma uitstrooien in het bos. (Kurt van Kasteren)

6. Op een stil plekje in het struikgewas je eigen jongensboek schrijven. (Henk Kalfsterman)

7. Slakken verzamelen en die dumpen bij die mopperige buurman die altijd je bal afpakt. (Beate Plenter)

Gouden combinatie: fikkie stoken én brood bakken

6 LUX verhaal van de week

Floris en Jonas (beiden 10) 'roken' in 2006 een rietpluimpje in Estland.

11. Zandkasteel bouwen

Een zandkasteel bouwen aan het strand, compleet met grachten, en dat verdedigen tegen de opkomende vloed. En dan, ondanks snelle en knappe noodgrepen en inzet van de hele familie, roemloos ten onder gaan. **Variant:** Kust verdedigen. Een kringdijk op het strand maken, erin gaan zitten, wachten tot de golven komen – en jedan zo lang mogelijk redden.

12. Vissen met een schepnet

Met een schepnet in de sloot kleine waterbeestjes en stekeltjes vangen. Er helemaal in opgaan, en dan opeens merken dat er een levensgevaarlijke snoek doodstil voor je in het water staat. Ook goed: kikkers vangen met je blote handen of salamanders met een worm aan een touwtje (geen haak) en even bekijken. **Variant:** aan de waterkant op je buik liggend kijken wat er allemaal beweegt. Een kikker diep in de ogen staren, je stil houden voor een salamander, een spin onder water zien verdwijnen.

13. Schatgraven

Bijvoorbeeld graven naar porseleinen scherven in de bossen van het plantsoen, pijpenkopjes en andere schatten in bouwgrond, of naar haaiantanden zoeken op het strand. **Varianten:** speuren naar slakken, kabouters, vogelnestjes, eekhoorn-tjes, uilenballen, vlierbessen, meikravers (van die lekkere dikke), huid van een vervelde slang, een afgevallen gewei, een klavertjevier, beukenootjes en kastanjes; mooie stenen, schelpen, fossielen, botjes, botten en schedels; paddestoelen; de beste boombladeren en die in boeken stoppen; mooie veren en zacht dons; mooie pluukjes schapenwol; de regen-boog, en: Stilte. **Verwant:** 's ochtends vroeg strand-jutten.

14. Wild zwemmen

Wild zwemmen, zomaar in onderbroek, of bloot. Van een oever vol hoog gras in een riviertjestappen om te zwemmen in het donkere water – dat moet een keer. In de hoge golven van de Noordzee ook. Extra mooi: naar de overkant van een rivier of meertje zwemmen, of naar een eilandje. Het liefst in water dat naar moeras ruikt. Goed voor mooie ontmoetingen. Bijvoorbeeld: zwemmen in de Zaan, en er niet van opkijken dat een rat een eindje met je op zwemt. **Bonus:** de modder als enge drab tussen je tenen voelen, en afen toe het gevoel hebben dat er een paling om je voet kronkelt.

15. Kleine-beestjessafari

Op kruip-door-sluip-doorpaadjes in het park of in de tuin bestjes zoeken: slakken, lieveheersbeestjes, libellen, kevertjes. Helemaal opgaan in een mierenstroom, en die broodkruimels voeren. Of: een hommel aaïen, een dikke vette kruisspin vangen met je blote handen, of toch ten minste een hooiwagen. **Belangrijk:** stippen tellen van een lieveheersbeestje en zo zien hoe oud het is. Daarna weg laten vliegen van de top van je wijsvinger en een wens doen. Ook mooi: rupsen laten verpoppen in glazen potten en kijken wat voor vlinder eruit komt. Geen tuin? Onder een straattegel kijken – wat leeft daar toch? Mieren hum eitjes door de gangen zien slepen. En een dikke pier op je neus leggen.

16. Een vlot maken

Zelf een vlot maken en te water laten. En dan in de sloot achter je huis een wereldreis maken. Hoef niet ingewikkeld: een oude deur of pallet met wat lege flessen eraan; een mooi stuk piepschuim, met een gat voor de mast. Het hoeft ook niet goed, want samen vergaan is het mooiste. **Variant:** in een klein of wrak bootje varen, dat je steeds leeg moet schep-pen. Extra goed: bij onweer aan land gaan, en dan merken dat je in een weiland vol stieren staat.

17. De sneeuw in

Eerst: de ochtend na een nacht sneeuwval luisteren naar de stilte. Een hap sneeuw in je mond laten smelten, de sneeuw onder je voeten voelen en horen knerpen. En dan: een sneeuwfort bouwen, een sneeuwman maken, levensgevaarlijk van een helling afvliegen met de slee, een iglo maken waarvan het dak instort, een buurtsneeuwballengevecht houden, en op straat de langste sneeuwgljibaan ooit maken en voorbijgangers uitdagen mee te doen. **Ook mooi:** met zijn allen op sleetjes aan een touw achter de auto van de buurman door de straten glijden, en bijna helemaal uit de bocht vliegen.

18. Naar wild speuren

Liefst 's ochtends vroeg of in de avondschemer naar reeën, herten of wilde zwijnen speuren – en soms misschien wel een vos. Voor de mooiste herinnering: alleen met je vader. **Variant:** in je eentje sporen zoeken op de grond. Bonus: een gifslang zien.

19. Dammetjes bouwen

Het betere waterwerk: dammen bouwen of juist afwateringskanalen graven in stroompjes water. Slootjes afstoppen, beekjes afdammen en verleggen. Kan ook met grote trots in het buitenland. Bijvoorbeeld: de Donau afdammen (daar waar die als dertig centimeter breed stroompje begint). **Verwant:** de Hollandse waterwerken nabouwen op het strand.

20. Uit eigen tuintje eten

Een eigen tuintje hebben zonder bemoeienis van ouders met wat er in moet. Lets zaaien, poten, en het zien groeien – en daarna opeten. Soms eerst klaarmaken, zoals tuinbonen doppen in de zon, en je dan verbazen over het zachte fluweel van de dop. Een schooltuintje is ook goed. Of: het hele kleine tuintje, zoals een zelf gekweekte zonnebloem naast de voordeur die steeds maar groter wordt, een uit een pinda gekweekte plant waar zomaar nieuwe pinda's aan komen. Of: een boon of wat sterrenkers op een nat watje.

21. Een vlieger maken

Zelf een vlieger maken en daarna eindeloos naar de Hollandse Lucht staren. Belangrijk onderdeel: een briefje met een boodschap langs het touw omhoog sturen. **Verwant:** je zelfgemaakte bootje zien varen waar de wind het wil.

10 × prille buitenliefde

Suggesties van lezers die de top 50 niet haalden:

1. Willemien zoenen in de boshut.

2. Zoenen in de struiken tijdens verstoppertje spelen, gewoon, om te oefenen.

3. Aan meisjeshaar in de zon ruiken.

4. Stikverliefd zijn op een leeftijdgenootje en samen met haar buitenspelen en bij de vijver of de sloot in het gras liggen, omdat zij dat zo leuk vindt.

5. Buiten steeds met het meisje praten dat de zus is van het meisje waarop je verliefd bent maar dat je niet durft aan te spreken.

6. Ergens buiten waar je niet door een volwassene betrappt kunt worden zorgvuldig kijken hoe meisjes er anders uitzien dan jongens, en andersom.

7. Zoenen met je eerste vriendje of vriendinnetje in een stil duinpannetje.

8. Zoenen in het hoge gras.

9. Overnachten in de zelf opgezette tent in de achtertuin van de burens – en samen met de buurkinderen gissen waar de kindertjes vandaan komen en hoe ze erin komen.

10. Op een zelfgemaakte glijbaan en opgevangen worden door de leuke jongens van de klas.

Hanna (9) op vakantie in Sri Lanka.

Niels (8), Tess (6) en Anna (9) op het strand van Haamstede.

Lasse (3) op jacht in 's-Graveland.

Gerald (5) en Erik (7) in 1973 op het strand van Scheveningen.

Thies en Jayden 'zwemmen' in door regen ondergelopen berm in Harderwijk.

22. Bloemen plukken

Plukken voor je moeder, of om zelf 'odeklonje' of parfum te maken. **Variant:** veldboeket compleet met kluitjes, oorwurmen en ander gedierte, en je moeder zegt geraakt: ach, dit is zo mooi, dit zetten we... in de tuin, kunnen we het vanuit alle kamers zien/ bij Maria/ bij opa op het kerkhof. Ook goed: de pluizen van een paardenbloem blazen en bekijken hoe lang je nog leeft (elk pluusje dat blijft staan, telt voor één jaar).

Verwant: op weg naar school de nectar uit de bloempjes van een dovenetel zuigen. De zaaddozen van springbalsemien laten knappen. En: planten en bloemen thuis drogen in de ongebruikte encyclopedie van je ouders, en dan vergeten.

23. Het tentje in de tuin

Slapen in een zelf van oude lakens en lappen gemaakt tentje in de tuin, zonder ouders maar met nachteluiden. (Ooit egels gehoord die de liefde bedrijven? Een enorm lawaai: zo tussen snuiven en niezen in.) En vocht, en een beetje kou. **Variant:** er toch niet in durven slapen (maar met je broer erbij weer wel).

24. Pijl en boog maken

Pijl en boog liefst knap gesneden met moeders **Variant:** katapult maken. Of met een pvc-buis – zo'n gelig-witte elektriciteitsleiding – sneeuwbesen, lijmbessen of andere bessen schieten. Of: van tijdschriftrepen gedraaide papieren pijltjes, met een mooi 'fflopp'-geluid. (Munitie over je riem hangen).

27. Rugen kijken

Op je rug in het gras liggen en naar de voortschuivende wolken kijken – en zien welke monsters, gezichten of landen erin verstoort zitten. En elkaar die aanwijzen. Het best in een weiland, met een strootje in de mond. Of in een duinpannetje, waar niemand je ziet.

Hoge school: net zo lang kijken tot dat je je voelt bewegen, samen met de wereld, en de wolken stilstaan.

25. Nachtelijke tocht

Een nachtwandeling in een groot bos maken, liefst zo donker mogelijk. Tip: zonder zaklamp zie je meer. Kan ook met speurtocht, er mag geen mobieltje of tablet mee. Geen spannende dieren? Dan Dodende Straal spelen, met zaklantarens (liefst die met codekleuren, die je ervoor kunt draaien) en je dan toch opeens een rolberoerte schrikken van een wegspringend hert.

Variant 1: in het holst van de nacht sluipend naar boeven gaan zoeken in de buurt, maar alleen de politie tegen het lijf lopen. (En dan thuisgebracht worden. De agent vraagt boos aan je moeder: 'Mag uw kind dat?', en je moeder, net zo boos: 'Ja, natuurlijk.' En daarna krijg je ontzettende straf.) **Variant 2:** 's nachts in een oplichtend wit sneeuwlandschap lopen, onder zwarte hemel.

26. Buitengeluiden

Een grasspriet laten schreeuwen door erop te blazen. Schel fluiten op een schelp, eikeldopje of slakkenhuis. Of blazen op een ligusterblaadje, voor een nat geluid van een beest dat niet bestaat. Hogere school: een fluit maken van fluitekruid, vlier en lijsterbes.

Variant: op je handpalmen het geluid van een uil maken, want dat doen de indianen ook om elkaar een signaal te geven. (Hard op je vingers fluiten kan iedereen, dat noemen we hier niet.) **Variant:** op je handpalmen het geluid van een uil maken, want dat doen de indianen ook om elkaar een signaal te geven. (Hard op je vingers fluiten kan iedereen, dat noemen we hier niet.)

31. Een leeuwerik horen

Een leeuwerik horen jubelen en andere vogelgeluiden leren kennen. Verplicht: in het voorjaar luisteren naar de grutto's, Kieviten en een wulp. Ook goed: naar vogels kijken. En niet te missen: overtrekkende ganzen horen én zien.

28. Kalfje op je hand laten zuigen

En voelen dat het geen pijn doet, en hoe zacht en warm de wang en hoe ruw de tong is.

29. Appels jatten

Uit een boomgaard. Varianten: peren pikken, kersen stelen bij de burens, stiekem pruimen plukken of aardbeien jatten. Risicofactor: onder een net moeten kruipen en dan gezien worden door de buurman.

Ervaringsfeit: de smaak van een gekochte appel haalt het in de verste verte niet bij de smaak van een gestolen appel, al is die laatste onrijp. Of wormstekig.

Ook toegestaan: een mooie suikerbiet klawen van de rijdende wagen van de boer, die dat allang weet maar toch wel boos wil doen.

30. Tussen koeien zitten

In het weiland ertussen lopen mag ook. Of ze naar de wei of de stal brengen, ook al hebben ze je onderweg niet echt nodig. Ook goed: vanaf de andere kant van het hek jonge koeien aan het rennen krijgen, ze lekker gras geven waar ze zelf niet bij kunnen, wakker worden van het loeien van een koe, eens op een koe zitten of koeien zonder poten zien zweven in de lage avondnevel.

Hogeschool: mondharmonica spelen voor de koeien, hun gesnuif en warmte adem heel dichtbij – en loeiend lopen ze mee zo ver ze kunnen.

35. Geboorte meemaken

... van hondjes, katjes, een kalf, een veulen, een geitje, lammetjes. Het mooiste: zelf meehelpen. Ook goed: een zeug met haar biggen meemaken, een geit met haar geitjes. **Hogeschool:** een schijnbaar dood geboren kalfje redden met mond op mond beademing – goed voor jarenlange trots.

32. Het hooi in

Tussen de hooischelven, in de hooiberg of op de hooizolder: allemaal perfect. Verstoppertje spelen of er een hol maken, klimmen of vallen, verhalen vertellen en slapen. Doktertje spelen kan daar ook goed. **Het mooiste:** boven op een schommelende hooiwagen meerijden, onder de blauwe lucht. En aan het eind van een zomerdag helpen hooi-net moeten kruipen en dan gezien worden door de buurman.

33. Een dier begraven

Een buiten gevonden dood diertje een mooie begrafenis geven, met bloempjes en een kruisje. Later weer opraven mag, om te kijken.

34. Gewond raken

Brede categorie, met aanraders als: een gat in je knie hebben en nog dagen lekker de korsten pulken, een goed gat in je hoofd, een levendige bult op je kop, schrammen en schaafwonden, blauwe plekken, tand door je lip, een splinter hebben. **Bonus:** je eigen bloed proeven, met die geheimzinnige ijsersmaak. **Ook goed:** gestoken worden door een bij of wesp, of gebeten door een rode bosmier. En merken dat het dan toch wel meevalt, net als wanneer je in de brandnetels bent gevallen. En: een beetje trots zien hoe groot een teek werd van jouw bloed. Advies van lezers: niet te moeilijk doen over veiligheid, een beetje bloed is niet erg.

36. Op blote voeten lopen

...dauwtrappend in het gras, in warm zand of zachte modder, door kleine golfjes, in regenplassen, of op een grindpad, een kale akker. Aanbevelen apart geval: door een koeienvlaai zakken die toch hard leek. En voor de echte hobbyist: koeienvlaaien glijden met je blote voeten. Maar volgens kenners zijn de meeste koeienvlaaien tegenwoordig te ongezond pappig, zonder mooie korst, dus zoek een goede wei.

37. Wildplassen

In de bossen of ergens anders in het wild. Terwijl het gras aan je billen kriebelt met prettig ontzag zien hoe je stroomafwaarts geul-erosie aanricht. (En zie je plas bij koud weer eens dampen). Andere categorieën: samen ver plassen vanaf een muur of steiger, hoogplassen rondom een boom, figuurplassen in de sneeuw.

Ook goed: het gestookte fikkie blussen als mannen onder elkaar, liefst met een rietsigaar rokend in de mond. Of: op weg naar school met alle jongens op een rij tegelijk van de kade piesen. Elke ochtend, en dat er dan niemand van opkijkt.

Speciaal geval uit de categorie durfdingen met je beste vriendjes: op schrikdraad piesen. (Met een regenworm doorbijten scoor je ook goed.)

38. Jonge vogels kijken

En daardoor te laat of niet op school komen. Daarvoor natuurlijk elke dag: kijken of de eitjes al uitkomen. En merken hoe trots zwanen hun nest verdedigen, hoe tevreden eenden broeden. Jonge vogeltjes zijn eigenlijk allemaal leuk, ze tellen allemaal. Ook die van de huismeerl.

Bonus: een paling die om je voet kronkelt

8 LUX verhaal van de week

Luka (10) met shetlandpony Polly.

Monique in 1978 met een flessenlam (verstoten lam).

Tunja (6) en Danusia (8) kamperen in de zomer van 1988 in de tuin.

Teun (12) in 1954 met zijn tamme zwarte kraai Arie.

Stijn (5) vangt op Vlieland een krab.

Edith, opgegroeid op een boerderij.

39. De zon zien

Het zonlicht door de bladeren van de boomkruinen zien flonkeren en door je wimpers laten spelen. De zon zien opkomen, liefst vanuit een bootje. En: de zon in de zee zien zaken en horen sissen.

Variant: de zon bundelen met een vergrootglas en dan een mooi patroon branden op een stok. Of een tekening in een plank. Of alle zwarte letters uit de krant branden – zo krijg je een lichtkrant, die je nog wel een beetje kunt lezen. Wat aardser, maar wel zo fijn: je schoenveter met je loop laten smeulen, dat ruikt geweldig. Ofwel: een stinkie maken.

40. Vluchten

Het ontlopen van de boswachter, boze boer, buur of boomgaardeigenaar in verband met andere lijstonderdelen naar keuze. De boer het liefst met vervaarlijke klompen, de boswachter met zijn geweer, anderen liefst met gebalde vuist.

Variant voor de bebouwde kom:

vluchten na belletje trekken.

41. Krabben vangen

Krabben vang je met een blote mossel in een wasknijper aan een touwtje, of aan een spriet helmgras. Die mossel vind je bij de basaltblokken van de pier. En dan een krabbenrace houden: kijken welke het eerst weer bij het water is.

Variant: garnalen vangen. Waden met een schuifnet. Nobel weer vrijlaten, of: de grootste op een brandertje in zee water koken, kijken hoe ze verkleuren, ze pellen en opeten.

42. Steentjes keilen

Met opa steentjes gooien: ver gooien, mooi gooien, hoog gooien, groot en zwaar gooien.

43. Heksensoep brouwen

Allerlei planten, bessen, en alles wat er interessant uitziet met slootwater mengen – dan gaat het na een paar dagen lekker stinken. Goed roeren met een stok.

44. Kuil graven

Zo'n diepe kuil graven dat je er zelf een beetje bang van wordt. Naar het grondwater, het natte zand of het donker. Of: vakkundig een afgedekte valkuil op je eigen geheime paadje maken, met brandnetels op de bodem, om je geheime hut echt geheim te houden. En die dan zelf vergeten. Zie ook nummer 2: een geheime hut bouwen.

Verwant: je tot je hoofd laten ingraven in het zand. En heel lang wachten, voordat je het zand laat barsten.

45. Van een dijk rollen

Liggen, armen langs je lijf en rollen maar, je neus door het gras. Van een duin kan ook. Of: er van af rennen, en overeind blijven, of niet. In dat laatste geval is wolken kijken (zie 27) een mooi vervolg.

46. Creatief met natuur

Drijvende kunst: bloempjes, dennenappels of steentjes op een plankje of tak leggen, en weg laten drijven – en dan kijken hoe je kunst vergaat. Of: zelf een bootje fabrieken van takjes, bladeren, lisdoden of riet en dat in een stroompje weg laten varen.

Variant 1: de webspiegel. In de herfst een ontbladerd wilgentakje in de vorm van een handspiegel draaien, en door bedauwde spinnennetten halen.

Variant 2: schelpenschilderij. Op het strand met schelpen en wier en wat je nog meer kunt vinden grote schilderijen maken, en hopen dat er niemand doorheen loopt.

Variant 3: een suikerbiet uithollen en transformeren tot doodskop met een kaarsje erin, als voor een Hollandshalloween.

Een kunst apart: het geketende madeliefje. Een kroontje, armband of ketting maken van madeliefjes, voor jezelf, voor je moeder, of zomaar iemand. Het stengeltje onder de bloem met een nagel tussen duim en wijsvinger splijten, en het volgende stengeltje er doorhalen. Schaalvergroting: kan ook met margrietten uit de berm.

47. Landjepik spelen

Land veroveren met een zakmes. In de klei of het zand een stuk land tekenen en met een mesworp om de buurt een stuk grond proberen te veroveren. Vanaf jouw kant in het gebied van je vijand gooien, de grond in. De richting van het lemmet van het mes geeft de nieuwe grenslijn aan.

48. In bladeren liggen

Of door je vader in een berg bladeren gegooid worden, met een mooie boog. Of je erin begraven, om iemand verschrikkelijk aan het schrikken te maken, maar er komt niemand langs. Ook goed: bladerhopen in de lucht gooien, en op elkaar. Weten dat de zomer voorbij is, maar nu lekker luidruchtig op je laarzen banjeren door het blad in het bos.

49. (Zelf) boeiend ruiken

Grindstenen tegen elkaar ketsen dat de vonken ervan afvliegen, en dan je neus ertegen – rare geur die je nooit vergeet.

Ook niet te missen: de geur van slootmodder op je kleren, de zee al ruiken voordat je die ziet, stiekem en terloops de geur van meisjeshaar in de zon opsnuiven, je neus in het dons van een warm kuikentje stoppen, een beetje ruiken naar je eigen hond, naar paard of naar warm gras.

50. Verdwalen

Maar dat kan alleen per ongeluk. In de vrije natuur, in het maisveld bij je oma, in de stad. Nee, géén mobieltje bij je. Zomaar dolen is ook goed. Struinen en maar zien waar je uitkomt is knap, later verkeer je dat.

10 x lezersrichtlijnen

- Uit school meteen rond gaan zwerven, niemand hoeft te weten waar je bent, ook je moeder maakt het niet uit, als je op tijd thuis bent voor het eten is het allang best.
- Zorg voor rommelige 'landjes', veel groen, schoolduintjes en dikke klimbomen waar nu eens niet de lage takken afgesnoeid zijn.
- Plaats op ruige landjes niet van die brave speeltoestellen, kinderen zijn graag volwassen.
- Laat kinderen weer spelen op braakliggend terrein in hun buurt. Het treurige is alleen dat zulke landjes bezaaid raken met glas, blikjes en ander vuil, in het ergste geval met spuiten en 'enge mannen'.
- Niet zeuren over veiligheid.
- Kinderen hebben recht op confrontaties met boeren met klompen, strenge boswachters en buren met boos zwaaiende armen.
- Maak kinderen een beetje vertrouwd met natuur. De natuur heeft natuurliefde hard nodig. Net als de mens de natuur, dus dat komt goed uit.
- Sluit ruige bouwterreinen niet hermetisch af, ze geven prachtherinneringen.
- Niet meteen de politie bellen als kinderen in de bosjes van het plantsoen rommelen.
- Laat kinderen de grenzen verkennen van wat verstandig is. En ja, een enkele keer gebeurt er dan misschien iets ergers dan een gewoon ongelukje. Maar dat is toch geen reden om bangig complete generaties iets te onthouden?

LUX puzzels

SCRYPTO

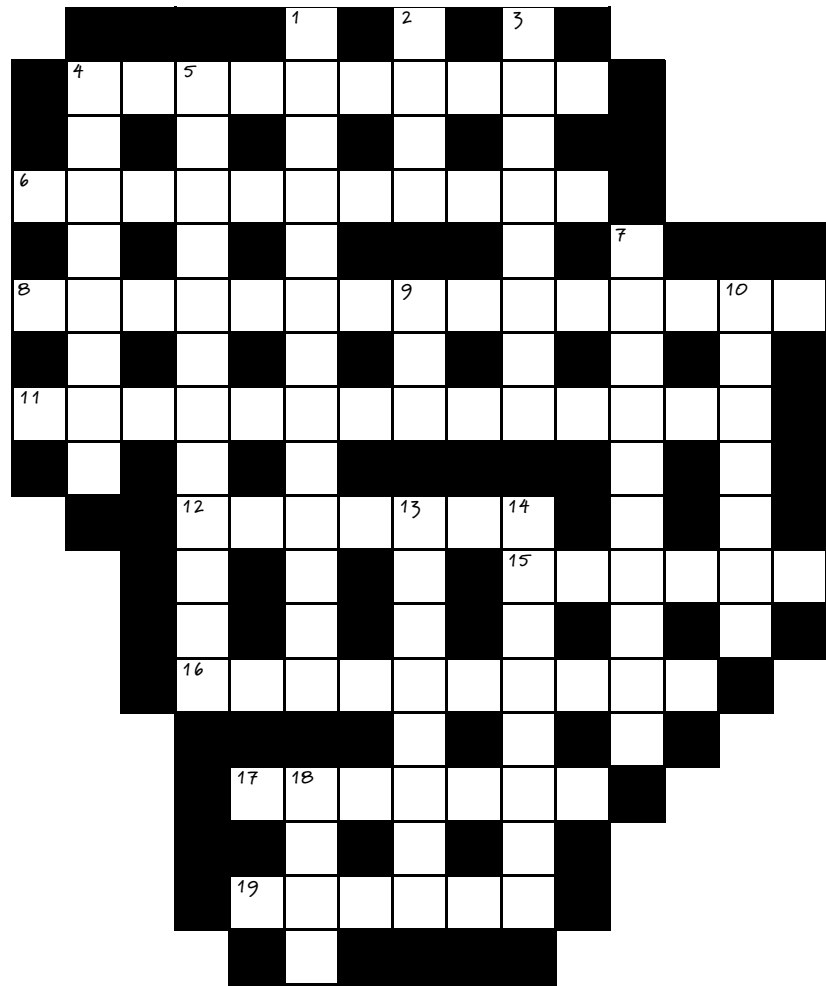
Horizontaal:

- Transportverzekering voor film-liefhebbers (10)
- Wetgeving die de chipsconsumptie moet ontmoedigen (11)
- Met zulke achterbaktheid is het lastig een afspraak te maken (9+6)
- Dan zie je allemaal zwarte puntjes en dat is bij een journaal heel gebruikelijk (3+4+3+4)
- Bewaker in de dierenruimte (7)
- De eerste boeken een tijdje laten rusten (6)
- Dat beest heeft een band (met een lintworm) (10)
- Is niet slim (om te eten als je wil afvallen) (7)
- Dat schattige meisje in het café blijkt een beroemde filmster (6)

Verticaal:

- Hij zit maar spacecake te eten van andermans centen (13)
- Positief geluid in het land (4)
- Wielervriend in Italië waar vroeger nog geld te halen was (8)
- (Je waardering op een VVD-congres) laten blijken (8)
- Zo'n uithaal zorgt dat je vanzelf op een andere verdieping komt (12)
- Interessanter worden op zee (10)
- Met de laatste erbij gaat het maar door (3)
- Representatieve tegenhanger van de speklap (7)
- Met die eigenschap kan je de pot op (8)
- Grondtoon (8)
- Is zo oppervlakkig verdeeld dat het gewoon vals is (4)

Drie inzenders van een goede oplossing krijgen een boekenbon van 20 euro. Oplossingen moeten uiterlijk a.s. woensdag om 9 uur in het bezit zijn van de Cryptogram-redactie. Per brief, briefkaart: postbus 8754, 3009 AT Rotterdam; per fax: 010-406 6306; per e-mail: crypto@nrc.nl

Oplossing cryptogram van 11 augustus:

Horizontaal: 4. raceboot; 7. hoogseizoen; 10. vakantiestemming; 11. zijn petje afnemen; 13. koolzuurgas; 14. tuil; 15. stijf; 16. innen; 18. rag; 19. dek-mantel; 21. mist; 23. zwaarmoedig.

Verticaal: 1. dat ga ik jou niet aan je neus

hangen; 3. houzee; 5. thermometer; 6. doe niet zo flauw; 8. nabije oosten; 9. inenting; 12. NOS; 17. nummer; 20. lomp; 22. slip.

De boekenbonnen zijn voor:

Jos Gerards, Maastricht; P.G. Wiltzma, Leeuwarden; Jos Straver, Oude Bildtzijsl.

J. J. Steenhuis

SUDOKU

		1					
		4	3		8	1	
		2			4		
		7		6		3	
				9			
					6		
	6					4	
4	5	8					355

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken. Onder: de oplossing van vorige week zaterdag.

© **Peter Ritmeester**
PZZL.com

5	8	3	2	1	4	7	6	9
7	1	2	9	8	6	4	5	3
9	4	6	7	5	3	8	2	1
6	5	8	3	4	7	1	9	2
3	7	9	1	6	2	5	8	4
1	2	4	5	9	8	6	3	7
4	9	1	8	3	5	2	7	6
8	3	7	6	2	1	9	4	5
2	6	5	4	7	9	3	1	8

IN TRANSIT

Restaurants willen geen doggybags maar gasten wel, stelt *Ivo Weyel*.

Protest

Een tijdje geleden schreef ik hier over het wel en vooral wee van de doggybag. In tijden van crisis en schaarste zou je toch mogen verwachten dat restaurants daar geen bezwaar tegen hebben. Veel lezers reageerden met hun ervaringen en iedereen toonde zich voorstander. Uit de reacties bleek dat het vooral de Chinese restaurants, de pannenkoekenhuizen ('t Elfenbankje uit Haarlem) en andere niet al te dure tenten zijn die vanzelfsprekend een doggybag vulden. Maar wie een tandje chiquer eet, komt nog steeds van ijskoude kermissen thuis. „Absoluut niet”, antwoordde de ober van het Amsterdamse restaurant Tunes in het Conservatorium hotel op mijn vraag. Toen ik vroeg waarom niet, zei hij dat hij dat niet wist, maar dat het wel de officiële policy is van het etablissement.

Michielinkok Nico Boreas in Heeze gaat pas na lang jere miëren overstag („Okay dan, een plastic bak kunnen ze meekrijgen”) en bij het hoofdstedelijke Rem weigeren ze uit hoofde van de volksgezondheid. „Stel dat u er morgen ziek van wordt, dan zijn wij aansprakelijk!” (waarna de ober het toch stiekem deed, waarvoor mijn dank en ja, ik heb het overleefd). Bij Van der Valk moest de familie Best lijvige eigenrisicoformulieren invullen en ondertekenen alvorens men zuchtend en steunend de doggybags ging regelen. Lijkt mij allemaal klinkklare onzin; als het gebruik in Amerika – toch het land dat van aansprakelijkheidsregels aan elkaar hangt – de normaalste zaak is, waarom doen wij dan zo angstig? Supermarkten zijn toch ook niet aansprakelijk als we het daar gekochte eten thuis laten bederven? De enige uitzondering was het chique hoofdstedelijke hotel De l'Europe: „Natuurlijk, meneer.” Het kwam in een prachtige doos inclusief goede raad: „Houdt u het wel goed recht, anders loopt de saus eruit.” Een groep leerlingen van de toerismeopleiding NHTV in Breda reageerde enthousiast met een door hen ontworpen doggybag, die ze in het kader van een design- en economieproject zouden gaan distribueren bij Nederlandse restaurants. Om vervolgens weken later te laten weten dat het project was afgeblazen. Geen interesse.

Industrieel ontwerper Lisanne Addink-Dälle ontwierp ook een doggybag (de Foodiebag, zie verdraaidgoed.nl) en kreeg daar enorm veel positieve reacties op van iedereen behalve de restaurants (waarvoor ze het toch bedoeld had). Conclusie: iedereen wil dat doggybags worden ingevoerd, behalve de restaurants. Ik stel een protestactie voor, waarbij vele gasten in diverse restaurants tegelijk om doggybags vragen. Het moet nu maar eens afgedwongen worden. WE WANT DOGGYBAGS!

Kunst apart: het geketende madeliefje